

RUSZOLY JÓZSEF

A választási bűncselekmények kodifikálása hazánkban 1872–1880

1. A polgári kori választási rendszerek történetében a védelmi intézményeknek több fajtája alakult ki. Ezek közül a legfontosabbak a választójog szabad gyakorlásának büntető- és alkotmányjogi védelmet szavatoló intézmények. A választásokkal kapcsolatos büntető- és alkotmányjogi bírások egészét éppen olyan élesen szokták különíteni egymástól, mint az anyagi jogi alapjukat képező választási bűncselekmények és választási érvénytelenségi okok rendszerét. A „tisztá” intézmények kimunkálására törekvő alkotmányjogászok számára a merev szétválasztás természetes jogdogmatikai követelmény,¹ az intézmények eredetét és fejlődését kutató jogtörténészek azonban fel kell figyelnie arra is, hogy az egyes országokban nemcsak a választójog büntetőjogi és alkotmányjogi védelmének gyökerei voltak közősek, hanem későbbi fejlődésükben is kimutatható bizonyos párhuzamosság, sőt kölcsönhatás is.

E kölcsönhatás tényéből kiindulva kívánom bemutatni – az egyetemes fejlődést és a távolabbi hazai előzmények vázolását e helyütt mellőzve – a választási bűncselekmények magyarországi kodifikálásának történetét, amely túlnő ugyan a választási bíráskodáson, nélküle azonban a választási érvénytelenségi okok szabályozásának történetéről nem kaphatnánk teljesebb képet.

2. Egy sikertelen próbálkozás – a követ- és tisztválasztási kicsapongások és korrupció ellen az 1843/44-i diétán kidolgozott és megvitatott külön törvényjavaslat² – nyomán hosszú ideig nem került szóba a választási bűncselekmények szabályozása, pedig ennek hiánya az 1860-as években egyre érezhetőbbé vált. A Ház választási bíráskodást szervei alkotmányjogi jellegű ítélezésükben is kárát látták ennek, miért is többször fölvetették a szabályozás gondolatát. Hasonló igénnyel léptek fel az ellenzéki pártok, sőt a választók is, akik egyre sürgetőbben követelték a választási visszaélések, köztük a vesztegetések törvényhozási úton való kiküszöbölését.³

¹ GOLTNER DÉNES: *A képviselőválasztások érvényessége feletti bíráskodás alapkérdései*. Szeged, 1937. 45–60. p., 274–275. p. – Ez utóbbi két lapról, amelyek a német nyelvű rezümé – *Die Grundlehren der Wahlprüfung (Deutscher Auszug)* – vonatkozó pontját tartalmazzák, a szerző szövegét *mutatis mutandis* átveszem saját rezümémbe.

² RUSZOLY JÓZSEF: *A választási bűncselekmények kodifikálása Magyarországon*. In.: CSIZMADIA ANDOR (szerk.) *Jogtörténeti tanulmányok*. IV. Budapest, 1980. 257–275. p. (különösen: 257–262., 270–273. p.).

³ L. pl. Magyar Országos Levéltár. Képviselőházi levéltár 1865–1868: 2979. (A továbbiakban a törvényhozási ciklusra utaló rövidítéssel így: KL65–68/2979.) Vö. *Megvesztegetés a követválasztásoknál*. Sürgöny, 1861. ápr. 14.

Jelentős szerepet játszott e kérdés az 1870-es évek választójogi vitáiban is, minek nyomán az 1874. évi választójogi novella, majd az 1878-ban elfogadott magyar büntető törvénykönyv egyetemes összefüggésekben is alapos, bár nem hiánytalan szabályozást nyújtott a választási bűncselekményekről.

3: Az 1848: V. tc. hiányai, melyek mind az 1865., mind az 1869. évi általános képviselőválasztásokon megnyilvánultak, arra indították a kormányt, hogy *novelláris módosítás* révén megkísérelje pótolni azon, a választási bíráskodás gyakorlatában is léptenyomon mutatkozó hézagokat, melyek a választójog anyagi és eljárási szabályaiban, valamint a választások tisztaságának őrzése terén jelentkeztek.

A kormány, noha az előkészületi munkálatok már 1868-ban megkezdődtek, első ízben csak az 1869–1872. évi országgyűlés utolsó ülészakán terjesztett elő törvényjavaslatot „*az 1848: V. és az erdélyi 1848: II. törvénycikkelyek módosításáról és pótlásáról*”.⁴ E javaslat elsősorban az *anyagi választójog* egységes értelmezését kívánta megoldani a régi jogosultság új szabályozása és az *adóalap-cenzus* bevezetése révén (1–6. §§). Ezen rendelkezései a *jogszűkítés* jegyeit viselték magukon ahelyett, hogy szélesítették volna a népképviselőt alapjait. Tóth Vilmos belügyminiszter javaslatának az *összeírásról* (6–57. §§) és a *választási eljárásról* (58–125. §§) rendelkező nagyobbik fele főként a választók állandó névjegyzékének bevezetése és a kir. Curiának az összeírási kérdésekben legfelsőbb szinten eljáró fórum gyanánt való beiktatása, valamint a választási eljárás, különösen a szavazás tüzetes szabályozása, az éjszakai szavazás eltiltása, a szükséghez képest több szavazatszedő küldöttség szervezése és más rendelkezései következtében, kedvező fogadtatásra talált a Házban, noha e fejezetek is tartalmaztak olyan intézményeket – így mindenekelőtt a *nyílt szavazás* egyértelmű bevezetését az addig érvényesülő vegyes rendszer helyett –, amelyek joggal váltották ki az ellenzék bírálatát. Szembetűnő hiányossága volt a javaslatnak, hogy érintetlenül hagyta mind az érvényben levő aránytalan választókerületi beosztást, mind a választókerület székhelyén történő, sok visszaélésre okot adó központosított szavazási rendszert, és nem tartalmazott olyan alkotmány- és büntetőjogi rendelkezéseket, amelyek lehetővé tették volna az 1869. évi választásokon különösen elterjedt vesztegetések és más visszaélések visszaszorítását.

A képviselőházi tanácskozó osztályok elnökeiből alakult *központi bizottság* 1872. február 15-én kelt véleményes jelentésében a választási eljárást szabályozó III. fejezet megnyirbálása mellett ugyan, de elfogadásra ajánlotta a javaslatot, melynek törvénybeiktatását a kormány által beterjesztendő incompatibilitási törvényjavaslat⁵ elfogadásával kívánta junktimba hozni. A központi bizottság ellenzéki követelésre ajánlotta a Háznak a kormány arra való utasítását is, „*hogy lehetőleg még az országgyűlés jelen ülészakájában terjesszen elő törvényjavaslatot a választásoknál előforduló visszaélések megakadályozására*”.⁶

⁴ Az 1869-dik évi ápril hó 20-dikára hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója XVII. k. Pest, 1872. 239. p. (A továbbiakban így: KN69–72 XVII. 239.) Az 1869-dik évi ápril hó 20-dikára hirdetett országgyűlés képviselőházának irományai XI. k. Pest, 1872. 1113. sz. 131–154. p. (A továbbiakban így: KI69–72 1113. sz. 131–154.)

⁵ Vö. PECZE FERENC: *A magyar parlamenti összeférhetetlenségi jog (inkompatibilitás) szabályozása a századforduló előtt (1860–1901)*. In.: CSIZMADIA ANDOR (szerk.): *Jogtörténeti tanulmányok I.* Budapest, 1966. 39–40. p.; PECZE FERENC: *A magyar parlamenti jog intézményei a XIX. század második felében – különös tekintettel a képviselők jogállására*. Doktori értekezés, kézirat. Budapest, 1974. (MTAK Kézirattár.)

⁶ KI69–72 XIV. k. 1357. sz. 315–319.; KI69–72/8961. – A kormány egyébként Tóth Vilmos bejelentéséből már korábban értesülvén arról, hogy „képviselői körökben” az incompatibilitási és „a választásoknál

A *balközép* – Tisza Kálmán és elvbarátai – 1872. február 22-én kelt indítványa ezzel szemben az Erdélyre vonatkozó kedvezőtlenebb cenzusok, az igazságtalan választókerületi beosztás és a választói feltételek súlyosítása miatt a törvényjavaslat visszautasítását kezdeményezte.⁷ A *szélbal* 1872. február 20-án kelt öt pontból álló határozati javaslatában azt indítványozta, hogy a Ház olyan törvényjavaslat beterjesztésére utasítsa a kormányt, amely az általános szavazati jog mellett a titkos szavazást, a „választókerületeknek a népesség aránya szerinti igazságos felosztását”, a kormánytól függő személyek összeférhetetlenségét, valamint a „vesztegetések s a választásoknál előforduló egyéb visszaélések szigorú büntetését”-t tartalmazza.⁸

A választási bűncselekmények szabályozása, amit a szélbalhoz tartozó Irányi Dániel interpellációiban már korábban is sürgetett,⁹ a választójogi novella 1872. február 22-étől március 7-ig húzódó *általános vitájának* egyik fő kérdése volt. Elsősorban a szélbal képviselői szálltak síkra mellette, de akadt szószólója a balközépben ülő honatyák között is. Irányi Dániel a hazai választási korrupciót az angol visszaéléseknel is sötétebbnek tartva ostromozta a vesztegetéseikkel dicsekvő képviselőket. Azért, hogy „a nemzetnek közérkölcisége megóvassék e mételeytől”, az angol, francia és olasz törvényhozás ez irányú munkálatainak követésére szólította fel a Házat. Emigrációs tapasztalatait felidézve – némi túlzással¹⁰ – elmondta, hogy Franciaországban az utóbbi időkhöz alig fordultak elő választási vesztegetési kísérletek, „még kevésbé [...] összekocanások, verekedések”. A visszaélések ellen az általa képviselt szélső baloldali határozati javaslat szellemében *külön választási büntetőjavaslat* beterjesztését követelte a kormánytól.¹¹ Érdemi vitába csupán a kormánypárti Latinovics Vince bocsátkozott vele, aki a tervbe vett magyar büntető törvénykönyvbe, szavaival élve, a „*Code penal*”-ba kívánta utalni e kérdéseket. Első ízben ő pendítette meg azt az igényt is, hogy a választások során

előforduló visszaélések meggátlásáról s megszüntetéséről szóló törvényjavaslatot szeretnék tárgyalni”, az időhiányra tekintettel arra törekedett, hogy „a választási törvényjavaslatok tárgyalása ezen kérdések által ne akadályoztassék”. OL Minisztertanács jegyzőkönyvek xerox-másolatai [=Mt. jkv.] 1872. január 21/2. napirendi pont [np.].

⁷ KL69–72 XIV. 1368. sz. 367.; KN69–72/9039.

⁸ KL69–72 XIV. 1370. sz. 368. – Megemlítem, hogy Schvarcz Gyula képviselő a maga nevében hasonló határozati javaslatot terjesztett elő. Uo. 1371. sz. 369–370.; KL69–72/9064. – A szélsőbal országos mozgalmat indított követeléseinek alátámasztására; erre utal pl. a soproni népkör, Lacháza község (Jász-Kun ker.), a margittai népkör (Bihar vm.), Sárbogárd és Tinód község (Fejér vm.), a budai szabadelvű kör pártoló nyilatkozata. Vö. KL69–72/8935., 9032., 9100., 9139.

⁹ KN69–72 XXI. 3.; KL69–72/8406.

¹⁰ A mienktől elütő választási visszaélések, különösen a *hivatalos jelöltség* intézményével összefüggően éppen a második francia császárság idején fordultak elő igen nagy mértékben. Vö. CHARNAY, JEAN-PAUL: *Les Scrutins Politiques en France de 1815 à 1962. Contestations et invalidations* Paris, 1964. passim; RUSZOLY JÓZSEF: *A választási bíráskodás története Európában*. Kézirat, az Acta Jur. et Pol. Szeged, Tom. XXII. Fasc. 7-ként, Szeged, 1975. – A hivatkozott szakasz az akkoron megjelent, jelen közleményem első változatával egyidejűleg *A választási bíráskodás története Magyarországon* (Szeged, 1975) c. kandidátusi értekezésem mellék-tanulmányaként egyidejűleg közreadott munkám 25–35. lapján található. – Nagymonográfiám: *A választási bíráskodás Magyarországon. 1848–1948*. Budapest, 1980. – Tételszáma szerzői könyvszemben: 122; az e témakörben írt más munkáim tételszámjai: 56 (315/7), 101 (315/1; 602/15), 114 (315/6; 436/7), 119 (315/2), 121 (315/3), 123 (315/4), 130 (315/5), 142 (653/16), 167 (653/17), 211 (315/8; 618/9), 259 (315/9; 618/10), 272 (315/10; 349/7; 553/18), 298 (551/20), 315, 361 (414/9), 372, 492, 531/3, 5, 11, 15, 20, 28, 553/14, 569 (653/18), 586, 621, 646, 659. L. *Ruszoly József szakirodalmi munkássága (1959–2009)*. Különnyomat a Ruszoly József emlékkönyvből. Acta Jur. et Pol. Szeged, Tom. LXXIII. Szeged, 2010. 987–1014. p.

¹¹ KN69–72 XXI. 228–229.

üzött izgatások, különösen az „*agrágius-izgatások*” ellen gátat kell emelni.¹² A balközéphez tartozó Halász Boldizsár úgy vélte, hogy a választási visszaélések meggátolására elegendő *néhány szakaszt* a választójogi novellába iktatni,¹³ az ugyancsak a Tisza-féle indítvány mellett érvelő Péchy Tamás pedig egyenesen károsnak tartotta volna a túl részletes szabályozást, mert – úgymond – „az ügyes ember éppen kitalálja azon módot, melyen [...] ki lehet bújni, és kijátssza; míg a becsületes ember, ki talán némi tekintetben hibázik ellenök, mindjárt belevonatnék”. A képviselő ezért olyan *általános szabályok* felállítását kívánta, melyeket a bírák az alkalmazás során tölthetnének ki tartalommal.¹⁴ Tisza Kálmán 1872. március 4-i válaszában éppen az ellenkező megoldást, a büntetőjogi kérdések *külön törvényben* való szabályozását látta célra vezetőnek. Debrecen első választókerületének képviselője kifejtette, hogy egy ilyen törvényben *részletesen* körül kell írni a választási vétségek eseteit, az elkövetők körét, a bizonyítás módját, az eljáró fórumot és az alkalmazható büntetéseket; ha ugyanis e kérdések nem nyernének kellő szabályozást, akkor „egy, a megvesztegetések és illetéktelen befolyás ellen csak általános phrasysokban alkotott törvény [...] hatalmas fegyver volna a főnnálló hatalom kezében, mely megvesztegetésnek és illetéktelen befolyásolásnak canonisálna mindent, a mi az ellenzékétől jó és semmit, a mi tőle jó”.¹⁵ Tóth Vilmos belügyminiszter e kérdést legszívesebben az „*általános criminalis codex*”-be utalta volna; elvileg ugyan külön törvényben való szabályozását sem ellenezte, erre azonban a törvényhozási ciklus hátralevő időszakát már rövidnek vélte. Erdemben azt hangsúlyozta, hogy nem csak „az a vesztegető, ki egy embernek egy pohár bort vagy tál ételt ad, [...] mi a vesztegetés sokkal veszedelmesebb részét abban látjuk, ha valaki másnak [...] vagyonát, [...] regálóját [...], legelőjét, erdejét odaígéri”.¹⁶

A képviselőház 1872. március 5-én 182:140 arányban, 69 képviselő távollétében általánosságban elfogadta a választási törvényjavaslatot, majd heves vita után némi módosítással magáévá tette a központi bizottság határozati javaslatait is.¹⁷ Lónyay Menyhért miniszterelnök az ellenzéknek tett engedmény gyanánt beleegyezett abba, hogy a *választási visszaélések ellen külön törvényjavaslat* beterjesztésére vonatkozó határozati javaslatból töröljék az elodázásra módot adó „*lehetőleg*” szót, miáltal kötelezettséget vállalt, hogy a kormány még az országgyűlés feloszlátása előtt benyújtja az erre vonatkozó javaslatot.¹⁸ Ez az engedmény, melynek megvalósítására egyébként sem került sor,

¹² KN69–72 XXI. 250–251. – Megjegyzendő, hogy e kérdés megelőzőleg már az 1869. évi választások alkalmával is élesen felvetődött; a választásokat követően a kormány is foglalkozott az izgatási hírekkel. A minisztertanácsi jegyzőkönyv tanúsága szerint „az ország több vidékén a’ legközelebbi választási mozgalmak alatt részint maguk a képviselő-jelöltek, részint korteseik a’ föld népet communisticus ígéretekkel, névszerint a’ földbirtoknak a’ szegénysorsú néposztály javára való felosztását kilátásba helyező kecsegtetésekkel igyekeztek pártjuknak megnyerni.” OL Mt. jkv. 1869. március 25. l. np.

¹³ KN69–72 XXI. 357. – Hasonló véleményen volt Simonyi Ernő is. Uo. XXII. 80.

¹⁴ KN69–72 XXI. 367.

¹⁵ KN69–72 XXII. 99–113.

¹⁶ KN69–72 XXII. 118.

¹⁷ KN69–72 XXII. 140–141. KL69–72/9152.

¹⁸ KN69–72 XXII. 149., 190–191. – Az ellenzéki „*strick*” kiváltó oka a novella-javaslatlalt szembeni kifogások mellett az volt, hogy a kormány ennek elfogadtatásán túl szerette volna keresztülvinni a képviselői mandátumok jövőbeni időtartamának háromról *öt évre* való felemelését. Az erre vonatkozó törvényjavaslat elkészítésével az 1872. január 27-i minisztertanács Lónyay Menyhért miniszterelnököt bízta meg (OL Mt. jkv. 1872. január 27/24. np.). Mivel a kormányfő ehhez tulajdonképpen jobban ragaszkodott, mint magához a választási törvény módosításához, inkább azt is veszni hagyta, semmint az ellenzékre különösen hátrányos mandátum-hosszabbításról lemondjon. OL Mt. jkv. 1872. március 22./22. np.

nem jelentett elegendő biztosítékot arra, hogy az országgyűlés e ciklus végéig meg is alkothassa e külön törvényt, ezért kevésnek bizonyult a novella-javaslat elleni ellenzéki obstrukció kiiktatásához, a választójogi novella részletes vitájának sikeres befejezéséhez. Az 1872. március 15-től április 12-ig zajló *részletes vita* során csak a javaslat címét és az I. fejezet bevezetését (!) sikerült elfogadtatni a képviselőházzal.¹⁹

A kormány késlekedett a választásokkal kapcsolatos külön büntetőjogi törvényjavaslat beterjesztésével. E mulasztás arra indította Irányi Dánielt, hogy „elvtársai folytonos sürgetésére” 1872. március 16-án a Ház asztalára tegye *saját* törvényjavaslatát. Az általa 1872. március 21-én szóban megindokolt javaslat az emigrációban megismert 1852. évi francia választási törvény büntető rendelkezéseire épült (art. 31–47., *Code penal electorale*), a büntetési tételeket azonban „nagyobbára szelídítette”. A képviselő a szélsőbal helyeslése közepette azt kérte a Háztól, hogy javaslatát *rögtöni tárgyalás* végett utasítsa az osztályokhoz, mert – mint mondta – „akár lesz most a szönyegen levő új választási törvényjavaslatból törvény, akár nem [...]: mindenesetre kötelessége a törvényhozásnak, hogy jóelőre gondoskodjék, nehogy ismét oly gyászos [...], oly erkölcsrontó orgiának legyünk tanúi, mint voltunk”.²⁰ Tóth Vilmos belügyminiszter soha be nem nyújtott javaslatára hivatkozva ellenezte a sürgősség kimondását, amitől név szerinti szavazással a Ház jobbpárti többsége szíves örömet el is állott.²¹ Ez azt jelentette, hogy ez az értékes ellenzéki javaslat *ad acta* került, és elsüllyedt a képviselőházi irományok ólombetűs tengerében.

4. Ez a „*választások körül elkövetett visszaélések megbüntetéséről*” rendelkező törvényjavaslat²² az általános vitában elhangzott kívánalmakkal számolva az országgyűlési képviselők választása mellett kiterjedt a megyei (székvidéki [!], kerületi), városi és községi bizottmányi tagok, valamint „minden köztisztviselő” választása körül előforduló visszaélések meggátolására. Büntetéssel fenyegette a magukat hamisan összeírató személyeket (1. §), a más helyett vagy két helyen voksoló álszavazókat (2. §), az írástudatlan választók szavazólapjának meghamisítóit (3. §), a korteskedő és megbízásukkal egyébként visszaélő összeíró biztosokat s szavazatszedőket (4–5. §§), de kiterjedt a választókat erőszakkal vagy fenyegetéssel bizonyos jelöltre szavazni vagy a szavazástól való tartózkodásra kényszerítő (12. §), a hamis hírek, rágalomok vagy más cselfogások révén a választókat szabad választásukban ténylegesen megakadályozó (13. §), valamint a választásra menőket útjukon tetteleg feltartóztató vagy a választás helyén tetteleg megtámadó személyekre (14. §) is. Arra az esetre, ha ez utóbbi tetteleges támadás súlyos testi sérítést vagy éppen halált okoz, kimondta, hogy elkövetője „a fennálló büntető gyakorlat-hoz képest lesz megfenyítendő”. Súlyos büntetéssel fenyegette a törvényjavaslat – már csak az előfordult esetekre is tekintettel – a „választási helynek a választás megakadályozása végett véghezvitt erőszakos megrohanását”-t, különösen pedig „ha a megrohanás fegyveres kézzel vagy bántalmazásra alkalmas egyéb eszközökkel történt”, továbbá „ha az összeírási vagy szavazási irományok vagy szavazatlapok megsemmisítették, megcsonkították, vagy erővel elvitték” (15. §). Az 1848: V. tc. 41. §-ához hasonlóan védelmezni kívánta a szóval való gyalázástól és a tetteleges bántalmazástól a szavazatszedő küldöttség tagjait (16. §), ugyanakkor igen nagy szigorral lépett fel az ellen a választási elnök ellen is, akinek meghagyása nyomán a megzavart rend helyreállítására kirendelt

¹⁹ KN69–72 XXIII–XXIV. passim.

²⁰ KN69–72 XXIII. 204–207.; KL69–72/9338., 9339., 9406. Vö. uo. 9337., 9425., 9426.

²¹ KN69–72 XXIII. 208.

²² KI69–72 XV. 1420. sz., 283–286.

fegyveres erő „szükség nélkül használta a fegyvert, s ennek következtében sebzés vagy éppen halál következett” be; végül az „illető hatóság” révén megbüntetendőnek minősítette a vezénylő parancsnokot is, ha „az az elnök okszerű rendeletét nem teljesítette, vagy azon túlmént” (17. §).

Különösen jelentős a javaslat azon alkotmányjogi jellegű rendelkezése, amely kimondta, hogy ha a vesztegetések, erőszak vagy fenyegetések (6–8., 10–11. §§) az igazolással – a választási bíraskodással – megbízott testület előtt „kellőképpen bebizonyítottak, a választás okvetlenül megsemmisítendő,” amennyiben azokat „az elválasztott [megválasztott] maga, vagy az ő rendeletéből, vagy legalább tudtával, s a nélkül, hogy azok ellen, ha tehetett, idején tiltakozott volna, mások követték el” (20. §). E feltételek esetén a választási bíraskodás későbbi terminológiája szerint az *abszolút érvénytelenségi okok* közé sorolta a javaslat a választás színhelyén „fegyverrel vagy bántalmazásra szolgáló más eszközzel” való megjelenést (6. §), a vesztegetést (7. §), a választó megvendégelését (8., 10. §§) és a fuvarbérrel üzött korrupciós jellegű cselekményt (10. §).

Írányi a vesztegetés és az előnyelvonás valamennyi, a gyakorlatban is előfordult lehetséges változatát meg kívánta tiltani. Javaslatára szerint e cselekményt az követi el, aki „azon föltét [föltétel] alatt, hogy akár ő reá, akár más megnevezett egyénre, akár bizonyos meghatározott pártbeli jelöltre szavazzon, vagy pedig a szavazástól tartózkodjék, vagy hasonló cselekvésre vagy tartózkodásra mást rávegyen, valamely akár egyesnek, akár községnek, felekezetnek vagy társulatnak pénzt, földet, haszonbért vagy más bármily értékes dolgot vagy anyagi hasznot, továbbá hivatalt, alkalmazást akár neki vagy magának, akár övéinek adott, ígért vagy fenyegette, hogy azt különben megtagadja, elveszi vagy elvéteti, úgyszintén a ki a fentebbi dolgokat, illetőleg hivatalt s egyéb előnyöket az említett föltét alatt mástól elfogadta” (7. §). Emellett igen összetett tényállásból külön kiemelendő, hogy az a későbbi szabályozástól eltérően nemcsak az egyes választókkal kapcsolatban, hanem a testületekkel szemben elkövetett cselekményeket is a szabályozás körébe vonta, kivette azonban közülük a jelölt vagy más által a választás előtt „a közjő előmozdítása érdekében” tett ígéreteket. Külön tényállásban szabályozta a javaslat a honi választásokon jól ismert befolyásoló célzatú megvendégelés (*etetés-itatás*) eseteit. E cselekményt a vesztegetés egyéb változataihoz hasonlóan az a személy követte el, aki „a fentebbi feltétel alatt a választókat etette, vagy itatta,” továbbá, aki a megvendégelésben részesült, valamint azon vendéglős vagy más gazda, aki lakását, házát vagy más helyiségét e célra „tudva átengedte” (7. §).

Mind a vesztegetést, mind a megvendégelést időbeli korlát nélkül *bármikor* el lehetett követni. Ezzel szemben a 9. §-ban szabályozott ételek vagy italok közhelyen vagy magánháznál való „ingyen vagy ajándékszerű olcsó áron” történő kiszolgáltatása, a választók tömeges megvendégelése, ha azokat a jelölt vagy megbízottja egyébként megvendégelni nem szokta, avagy ezt valamely családi ünnepély vagy rendkívüli esemény nem indokolta, továbbá, ha az nem választói tanácskozáson történt, akkor is büntetendő „ha bár nem az említett világos feltét [föltétel] alatt”, de *meghatározott időszakban, így* általános választások esetén a Ház feloszlásától, időközi választások esetén pedig a mandátum megüresedésétől az időközi választás lezajlásáig követték el. A javaslat egyébként az etetésre vagy itatásra szánt élelmiszereket vagy italokat lefoglalni és árverés útján értékesíteni rendelte, a befolyt összeg egyik felét a helybeli iskola, másik felét pedig a szegények javára fordítandónak mondta. A javaslat készítőjének ezen, nagyon elterjedt cselekmény körülhatárolása okozta a legnagyobb gondot. Mint indoklásában megírta, nem akarta „szükség nélkül korlátozni a természetes, ártatlan vendégszerete-

tet”, ugyanakkor gondoskodnia kellett arról, nehogy „ennek köpönyege alatt üzessék a tulajdonképpeni vesztegetés”²³

A központosított szavazási rendszerben a fuvárdíjak fejében juttatott pénzüsszegekkel könnyen lehetett leplezni a választási vesztegetést. Ezért mondta ki a javaslat, hogy aki a választóknak a választás helyére való szállítás fejében, habár nem kifejezett vesztegetési célból, fuvarbért fizet, ill. fizettet, vagy tudtával és tiltakozása nélkül az ő érdekében mások fizetik azt, meghatározott büntetéssel büntetendő. Súlyosabb beszámítás alá esett, ha „a fuvarbér oly nagy volt, hogy az nyilván a vesztegetés elpalástolására szolgált” (11. §).

A javaslat az általa szabályozott cselekményekre, melyek tényállási elemeit jelen tanulmányban aligha lenne alkalmunk részletesebben elemezni, súlyuktól függően eltérő mérvű *pénzbírság* (pénzbüntetés), ill. *fogság* (szabadságvesztés) kiszabását rendelte. Ha meghatározott cselekményeket *köztisztviselő* vagy *közhivatalnok* követett el, akkor a vétség fokához mérten hivatalától is megfosztható volt (4. §), büntetése pedig az alapcselekményre megállapított büntetés kétszerezésére volt emelhető. Emellett az *angol szabályozáshoz* hasonlóan mind az aktív, mind a passzív választási vesztegetés elkövetője a cselekmény büntetőbírószági megállapítását követő 6 évre elvesztette „választói, s választhatósági jogát, s bármely közhivatalra való képességét” (7. §). Ezt a joghátrányt a javaslat fentebb idézett 20. §-a kiterjesztette mindazon képviselőkre, akiknek mandátumát abszolút érvénytelenségi ok megállapításával semmisítette meg az igazolással (a választási bíraskodással) megbízott szerv (6–8., 10–11. §§).

A javaslatban szabályozott cselekmények elkövetőinek megbüntetésére a *kir[ályi] ügyész* felperessége mellett, azaz közvád alapján a *kir[ályi] törvényszék* „illetőségéhez” tartozott, ha azonban a kir. ügyész a keresetet egy hónap alatt nem nyújtotta be, ill. kijelentette, hogy az eljárást nem kívánja megindítani, *felperesként* (!) – mintegy magánvádlóként – a sértett fél, ill. felek is felléphetek. Irányi egyébként jobban szerette volna ezeket az ügyeket *esküdtisztekek elé* utalni, de be kellett látnia, hogy a választások kérdésében az esküdtektől aligha várhatna tárgyilagos döntést.²⁴ Ha e cselekmények valamilye miatt a bűnvádi elítélés mellett az igazolás (a választási bíraskodás) során a választás is megsemmisítették, akkor elkövetőik az új választás által a közpénztáraknak és az egyeseknek okozott károkat, ill. kiadásokat egyetemlegesen kötelesek lettek volna megtéríteni.

Irányi Dániel törvényjavaslata – külön ki nem emelt kisebb ellentmondásaival is – *úttörő jelentőségű* volt nemcsak a választási büntetőjogi intézmények, hanem a választási bíraskodás anyagi jogi szabályainak, a választási érvénytelenségi okoknak a kialakítása terén is. Még az anyagi jogi szabályozás azon embrionális állapotát tükrözte, amikor – a magyar választási bíraskodás gyakorlatában is jól nyomon követhetően – különbséget tettek ugyan a választási szabálytalanságokkal kapcsolatos büntetőjogi és közjogi (alkotmányjogi) intézmények között, de nem választották szét azokat olyan élesen, mint azt a későbbi szabályozás, különösen pedig a majdani szakirodalom tette.

5. A választójog kérdése hosszas, jelen helyen nem tárgyalandó előkészületek után került ismét napirendre az 1872–1875. évi országgyűlésen. A gr. Szapáry Gyula belügyminiszter által csekély módosítással megújított, a kormány által 1874. május 16-án újból – témánk szempontjából jelentéktelen változtatásokkal – elfogadott korábbi vá-

²³ KN69–72 XXIII. 205.

²⁴ KN69–72 XXIII. 206.

lasztójogi törvényjavaslat az osztályokban való megvitatás után 1874. július 1–3-án és 6–7-én került *általános*, majd július végén–augusztus elején *részletes vitára* a képviselőház teljes (országos) ülése elé.²⁵ A törvényjavaslat elfogadásával a fűzióra készülő Tisza Kálmán vezette balközép is egyetértett, az ellene hadakozó függetlenségi párt pedig nem jelenthetett számottevő akadályt, így még ebben az évben törvény – választójogi novella – lett belőle (1874: XXXIII. tc.). A dualizmus parlamenti viszonyait igen jól ismerő kortárs történetíró nem tartotta véletlennek, hogy egy esetleges újabb választójogi obstrukcióval számolva a Bittó-kormány „a javaslatot [...] a kánikulában tárgyalhatta le”, ekkor ugyanis „a hőség csökkenteni szokta a vitakedvet”.²⁶

E javaslat alapján véve csupán abban tért el az előzótól, hogy a felmerült igénnyel számolva *külön fejezetként* olyan rendelkezéseket is fölvetett, melyek az összeírásoknál és a választásoknál közreműködő személyek büntetőjogi és fegyelmi felelősségét, valamint a vesztegetés és egyéb választási visszaélések megbüntetését tartalmazták (64–77. §§).²⁷ Ezen rendelkezések némi változtatással átkerültek a központi bizottság által az osztályok véleménye alapján megszövegezett javaslatba (90–106. §§),²⁸ ez utóbbi révén pedig – egy szakasz törlésével és egy másik beiktatásával – az 1874: XXXIII. tc.-be is (90–106. §§).²⁹

E szabályozás egyrészt szűkebb az Irányi-féle javaslatnál, amennyiben pl. nem tekintette vesztegetésnek a közületeknek adott anyagi előnyöket, másrészt viszont tágabb is annál, különösen az *izgatás* igen széles körének szabályozása révén, ami egyébként az osztályokban és a ház plenumán egyaránt sok vitára adott okot.

6. A miniszteri javaslat 71. §-a szerint „a ki a választók nyilvános gyülekezetén szóval, nyomtatvány vagy irat terjesztése által a tulajdonjog sérthetlensége, vagy valamely osztály, hitfelekezet ellen izgat,” továbbá „a király személyének sértetlenségét vagy az ország alkotmányát megtámadja, [...] a ki a fennálló törvények kötelező ereje vagy a magyar állam egysége ellen izgat,” választójogának három évre való felfüggesztésével, 1500 forintig terjedhető bírsággal vagy egy évig terjedhető fogsággal büntethető. A központi bizottság túlmént a javaslat e rendelkezésein is, amikor „a választók nyilvános gyülekezetén” kifejezés helyébe a „nyilvánosan” szót illesztve a választási mozgalom időszakától független *általános igénnyel* fogalmazta meg az izgatás elkövetésének módját, az elkövetési magatartásokat pedig kibővítette a törvények és törvényes felelősség elleni lázítással, az ország alkotmányának megtámadását pedig annak törvénytelen módon való megváltoztatására irányuló izgatással váltotta fel (97–98. §§). Teljesen új tényállásként kívánta önállóítani a központi bizottság azon személy cselekményét, aki „valótlan vagy elferdített tényeket, tudva, hogy azok valótlanok, vagy elferdítettek, nyilvánosan, szóval vagy irat terjesztése által oly céllal állít vagy terjeszt, hogy az által az ország alkotmánya ellen gyűlölséget gerjessen” (99. §).

A központi bizottság indítványa ellen Péchy Tamás és Nagy György a balközép többségű V. és II. tanácskozó osztály nevében *különvéleményt* terjesztettek be, amely-

²⁵ OL Mt. jkv. 1874. május 16./4. np.; *Az 1872-dik évi szeptember 1-re hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója* [KN72–75] XI–XII. k. Buda, 1874. passim; a közelebbi forráshely-megjelöléseket l. alább.

²⁶ GRATZ GUSZTÁV: *A dualizmus kora*. I. k. Budapest, 1934. 138.

²⁷ *Az 1872-dik évi szeptember 1-re hirdetett országgyűlés képviselőházának irományai* [=K172–75] Buda, 1874. 692. sz. XVI. k. 257–398. p.

²⁸ K172–75 XVII. 745. sz. 325–370.; KL72–75/5257.

²⁹ K172–75 XVIII. 793. sz. 103–125.; *Magyar Törvénytár. 1872–1874. évi törvénycikkek*. Budapest, 1896. 314–332. p. – Mivel ez utóbbi forráshely könnyen hozzáférhető, szükségtelennek tartom a törvénycikket vonatkozó szakaszainak teljesebb bemutatását.

ben azt kérték, hogy a törvényhozás e választójogi novella keretében a javaslat rendelkezése szerint „csak a választásokra és az azokkal legszorosabban összeköttetésben levő gyülekezetekre” vonatkozóan hozzon büntető rendelkezéseket, határozza meg teljes szabadsággal e cselekmények tényállását, és törölje az újonnan beiktatott 99. §-t, amely „határozatlan kifejezéseket és eszmét foglal magában”. Különösen az *alkotmány fogalmának* meghatározatlanságát bírálták, rámutatva arra, hogy kérdéses „az 1867-iki kiegyezés által létrehozott viszonyok” e fogalomba való beletartozása, s így „ha a bíróságok e részbeni eljárása meg tudna is állapodni, idővel szabatos és biztos eljárásban, ki biztosít, hogy e § címe alatt olyanok is be ne foghassanak politikai célokból, kik a választás után fel fognak biztosan mentetni”. A *balközép* álláspontját tükröző különvélemény szerzői maguk sem vonták kétségbe, hogy a választási agitációt törvényes keretek közé kell szorítani. A képviselők nagy része – hangoztatták – „belátta azt, hogy az ország némely vidékén a szabad véleménynyilváníthatás címe alatt a választók nyilvános gyülekezetén oly beszédek is tartottak, melyek megtorlatlanul egy államban sem hagyatnak [...]”, de úgy vélték, hogy „a legnagyobb óvatossággal szükség megszabni azt a határt, melyen túl az állam érdekei vannak veszélyeztetve, s nem szabad [...] módot és alkalmat szolgáltatni, hogy az egyesek által óhajtott változásoknak nyilvánításait és a közvélemény csekélyebb vagy élénkebb izgalmait ezek közé erőszakolhassa akár a hatalom befolyása, akár az egyesek befolyása és érdeke”.³⁰

Az *általános vitában* a javaslatnak az izgatásra vonatkozó rendelkezéseit, különösen pedig a bizottsági szövegezés 99. §-át, a *szélsőbal* hevesen támadta. Mocsáry Lajos és Simonyi Ernő egyenesen azt vitatták, hogy e rendelkezéseknek a választási törvényben van-e a helyük,³¹ gr. Szapáry Gyula belügyminiszter viszont joggal vethette szemükre, hogy az előző javaslatból éppen az ellenzék hiányolta a választások büntetőjogi védelmének szabályozását.³² Mocsáry Lajos szerint e szakaszok „valóságos ostromállapotot hirdetnek a választási idő alatt; új bűnkathegóriákat állítanak föl, a büntetéseknek új nemét [...] hozzák be [...], utat mutatnak arra a királyi ügyészeknek és bíróságoknak, miként kell bizonyos *ingrata personáknak* a képviselőházba való beléphetés útját elvágni”. A képviselő a honpolgárok alapvető jogainak, különösen a *szólás- és sajtószabadságnak* a semmivé tételét látta e rendelkezésekben.³³ Ugyanezen jogok védelmében emelte fel szavát Irányi Dániel, Gull József, Solymossy Bálint, Kiss János és Schvarcz Gyula is. Tisza Kálmán viszont velük szemben csak az említett 99. § elfogadását ellenezte.³⁴ A nemzetiségek közül felszólaló Polit Mihály és Babes Vince bírálták ugyan a javaslatot, e szakaszokra azonban nem sok szót vesztegettek.³⁵ Az e rendelkezések védelmében fellépő Pissuth István és Kerckápoly Károly kormánypárti képviselők legfőbb érve a „*haza ellenes izgatások*” meggátlásában és a „csend, rend” fenntartásában rejlett. Rajtuk is túltett a belügyminiszter, aki a liberalizmus e korai időszakában sem restellte bevallani, hogy az izgatásra vonatkozó szabályok a szélsőbal letörését szolgálják. Mint mondta: védelmet jelentenek „azon főszólamok és azon irányzatok ellenében is, melyek a vita alkalmával nyilvánultak [...] nemcsak a nemzetiségek részéről netalán nyilvánuló irányzatok ellenében, hanem oly irányú felszólalások ellen is, melyek ugyanazon

³⁰ K172–75 XVII. 745. sz. 10. számú melléklet, 364–365.

³¹ KN72–75 XI. 168–170., 275.

³² KN72–75 XI. 308.

³³ KN72–75 XI. 168.

³⁴ KN72–75 XI. 182–184., 204., 281–282., 301.

³⁵ KN72–75 XI. 192., 293.

oldalon tétettek, s annak megakadályozására, hogy az ilyenemű irányzatok a nép közé” juthassanak.³⁶

A *részletes vitában* a belügyminiszter elejtette a legtöbbet támadott 99. §-t, a másik két izgatási szakaszt viszont továbbra is fenntartotta. A szélbalhoz tartozó Lázár Ádám a hozzá csatlakozó Trauschenfels Emillel és Csiky Sándorral együtt azt indítványozta, hogy e rendelkezéseket ne ide, hanem a készülő *büntető törvénykönyvbe* illesszék, Tisza Kálmán pedig azt javasolta, hogy az említett különvéleménynek megfelelően kizárólag a választási időszakra korlátozzák hatályukat. Érdekes Paczolay János véleménye, aki szerint „a főnnálló törvényeket a szóbeli lázítók ellenébe úgy, a mint megírva vannak, végrehajtani nem lehet [...], ha [pedig] ezen intézkedés [...] kihagyatnék: az következőnek, hogy az állam kénytelen leend az oly bűntények esetében az 1723-iki eszmékhez alkalmazott szigorú törvényeket végrehajtani.” A Ház végül is a központi bizottság által javasolt 99. § kihagyásával a bizottsági szövegezést elfogadva oly rendelkezéseket tett magáévá, amelyek a választási eljárás keretein túlnöve – a magyar büntetőjog történetében első ízben – *általános* érvénnyel szabályozták az izgatást (1874: XXXIII. tc. 98–99. §§).³⁷

7. A javaslat eme büntetőjogi rendelkezéseit megfogalmazó³⁸ Csemegi Károly „megfeledezett” arról, hogy a *választási vesztegetés* viszonylag széles körű meghatározása mellett a *választók etetés-itatását* külön is beiktassa. Irányi Dániel, aki e hiányt már az általános vitában is szóvá tette, most sikeresen bizonyította be e veszedelmes korrupciós cselekmény szabályozásának szükségességét és lehetőségét. Szellemesen fejtette ki, hogy a törvényhozók, „ha csak a pénzzel való vesztegetést tiltják meg, hasonlítani fognak azon házigazdához, ki, hogy családját a rablóktól megoltalmazza: gondosan elzárna minden ajtót, de tárva-nyitva hagyná a kaput”. Irányi két tervet is bemutatott a Háznak, melyek közül az egyik az *1852-i angol szabályozást* vette mintául,³⁹ de a vita során mindkettőt visszavonta, mert a képviselők többsége inkább hajlott Tisza Kálmán indítványának elfogadására, amely szerint az etetés-itatást a vesztegetést szabályozó szakaszban megfogalmazott tényállási elemekre való pusztá utalással tiltja meg a törvény (1874: XXXIII. tc. 96–97. §§).⁴⁰ E szabályozás révén továbbra is nyitva maradt az „*etetés-itatás*” kifejezés pontosabb meghatározásának kérdése. Megemlítendő még, hogy Solymossy Bálint a választóknak a szavazás színhelyére való korrupciós célzatú szállításának betiltását is indítványozta, ezt azonban a többség nem vette figyelembe.⁴¹

8. A választójogi novella vitája idején már készen volt a büntettekről és vétségekről rendelkező, a választási vétségeket is újra szabályozó *magyar büntetőtörvénykönyv első javaslata*, amelyet Pauler Tivadar igazságügy-miniszter 1874. október 29-én, tehát még a választójogi novella szentesítése *előtt* benyújtott a képviselőházban. E javaslatot a Ház nyomban a jogügyi bizottság elé utalta, amely annak előadóját is kijelölte, érdemi munkára azonban ezen országgyűlés időszakában már nem kerülhetett sor.⁴² A Perczel Béla

³⁶ KN72–75 XI. 208.

³⁷ KN72–75 XIII. 75–80.

³⁸ KN72–75 XIII. 80.

³⁹ KN72–75 XIII. 60–67.

⁴⁰ KN72–75 XIII. 68–73.

⁴¹ KN72–75 XIII. 69.

⁴² Már a választójogi novella részletes tárgyalása idején bemutatta Pauler Tivadar a kormánynak „az anyagi büntető törvénykönyv tervezetét a büntettekről és vétségekről”. Erről, ill. képviselőházi betérjesztéséről l. OL Mt. jkv. 1874. július 23./3. np.; KI72–75 XIII. 246. XIX. 860. sz. 343–409., XX. 3–377. Vö. KOVÁCS KÁLMÁN: *Közjogi harcok a Csemegi-kódex parlamenti vitájában 1877–[18]78*. In: CSIZMADIA ANDOR

által 1875. november 5-én újólag benyújtott változat⁴³ viszont hosszas viták után, az 1875–1878. évi országgyűlés végére törvénnyé vált (1878: V. tc.). A két miniszteri javaslatnak *A polgárok választási joga ellen elkövetett vétségek c.*, VIII. fejezete (174–182. §§) alig tért el egymástól. Az utóbbi nem sok módosítást szenvedett a bizottsági vita során sem, s az itt kialakult szövegezés (177–188. §§)⁴⁴ jelentéktelen változtatással került be a Btk. végleges szerkezetébe (178–189. §§).

E fejezetben tehát *jelentősebb változás nélkül* kerültek elfogadásra a kodifikátor Csemegi Károly eredeti elképzelései. A Btk. ezen rendelkezései *alapjában véve* meggyeztek az 1874: XXXIII. tc. VI. fejezetében szabályozott intézményekkel, miért is a törvényhozás a választójogi novella tényállásait – két szakasz kivételével – később hatályon kívül is helyezte (1880: XXXVII. tc.).

9. A Btk. VIII. fejezete a választójogi novella VI. fejezetével szemben, amely kifejezetten csak a képviselő-választásokat védte, ezeken túl kiterjedt a törvényhatósági, községi tisztviselők, előljárók, törvényhatósági bizottsági tagok és községi képviselők választására is (178. §). A novella 100. §-ával összhangban büntetni rendelte a választóknak erőszak vagy fenyegetés által „választási joguk szabad gyakorlásában” való akadályozását (178. §), ugyanekkor annak 95. §-ánál körültekintőbben szabályozta az összeírással kapcsolatos vétségeket (179–180. §§). Minden előzmény nélkül voltak viszont a Btk. 181. és 182. szakaszai, melyek a szavazatszedő küldöttség tagjai, ill. egyes esetekben harmadik személyek által a szavazás alkalmával a szavazók nevének más jelöltre való átírását, a szavazatok hamis összeszámítását rendelték büntetni. A választójogi novella eddig csupán a más nevében való, ill. a kétszeri szavazást tiltotta (102. §), amit természetesen a kódex is fenntartott (184. §).

Már a választójogi novella igen körültekintően határozta meg a választási vesztegetés tényállását. E szerint *aktív választási vesztegetést* az a személy követett el, aki a választónak vagy családtagjának abból a célból, hogy egy bizonyos jelöltre szavazzon, ne szavazzon vagy a szavazástól általában tartózkodjék, ill. mert valamely jelöltre szavazott vagy nem szavazott, pénzt, pénzürtéket, vagy más előnyt adott vagy ígért, vagy valamely erő elvonásával fenyegetett. A *passzív választási vesztegetést* az a választó követte el, aki a neki vagy tudtával családja tagjának az előbbi célból adott vagy ígért pénzt, pénzürtéket vagy más előnyt elfogadta (96. §). A Btk. 185. §-ában meghatározott tényállás annyiban tért el ezektől, hogy a bizonytalan „*családja tagja*” kifejezés helyébe a törvény általános részében pontosan meghatározott *hozzátartozó* fogalma került (78. §); továbbá kimaradt a szavazást követő, előzetes ígéret nélküli vesztegetés megállapítását is lehetővé tevő kifejezés („mert valamely jelöltre szavazott vagy nem szavazott”), valamint az előnyelvonással való fenyegetés, ez utóbbi azonban a 178. §-ban szabályozott tényállásba egyébként is beletartozott.

(szerk.) Jogtörténeti tanulmányok II. Budapest, 1968. 101. p. Vö. KOVÁCS KÁLMÁN: *Az első magyar büntető-kódex parlamenti vitáihoz. 1877–[18]78.* In: KOVÁCS KÁLMÁN: *A magyar állam és jog fejlődése (Válogatott tanulmányok).* Budapest, 1981. 330. p.

⁴³ *Az 1875. évi augusztus hó 28-ra hirdetett képviselőház irományai* [=KI75–78] VII. k. Budapest, 1875. 286. sz. 327–334. p.

⁴⁴ KI75–78 XIX. 644. sz. 255–256. – A fejezet vitájára l. *Az 1875. évi augusztus hó 28-ra hirdetett képviselőház naplója.* Budapest, 1875. XIV. k. 36–40. p. Vö. *Magyar Törvénytár. 1877–1878. évi törvények.* Budapest, 1896. 129–131. p.

Mint már utaltam rá, mindkét törvény a választási vesztegetés előbbi tényállásaira való utalással büntetni rendelte az *etetés-itatás* aktív és passzív változatát egyaránt, azt azonban nem határozták meg, hogy mit értenek e fogalmon (97. §, ill. 186. §).

Nóvumként jelentkezett a Btk. 187. §-ában megfogalmazott tényállás, miszerint büntetendő azon *közhivatalnok* is, aki hivatali hatáskörébe eső cselekménye vagy az arra vonatkozó ígérete révén valamely választót bizonyos jelölt melletti vagy elleni szavazásra, ill. a szavazástól való tartózkodásra rábírn törekszik.

A választójogi novellának az izgatást első ízben szabályozó, sokat vitatott rendelkezéseit Csemegi Károly természetesen nem a Btk. VIII. fejezetébe iktatta, mert ekkor már maga is meg volt győződve arról, hogy az nem oda való. A büntetőjogi kodifikáció története szempontjából külön is érdemes megemlíteni, hogy az *osztály, a tulajdon, a házasság és a nemzetiség elleni izgatás*, amely még nem szerepelt a választójogi novella második javaslatát megelőzően megszővegezett első, Pauler-féle Btk.-javaslatban, éppen a *választójogi novella* 98. §-ának átvétele révén került be a második, Perczel-féle javaslatba [168. § (2) bek.], majd némi bizottsági kiegészítés után a Btk.-ba [172. § (2) bek.].⁴⁵

A választási bűncselekményeket mindkét törvény külön-külön megállapított nemű és meghatározott mértékig terjedhető szabadságvesztés-büntetéssel, valamint pénzbírsággal, ill. pénzbüntetéssel rendelte büntetni. A választójogi novella emellett egyes súlyosabb cselekmények – így a vesztegetés különféle nemeinek elkövetőit – alkotmányjogi szankcióként a *választójog* meghatározott időre, de legfeljebb három évre – ennyi volt egy törvényhozási ciklus tartama – való elvonásával is fenyegette. A Btk. ennél szélesebb körű mellékbüntetést is kilátásba helyezett, amennyiben valamennyi választási bűncselekmény elkövetőjére az egyébkénti büntetésen felül *politikai jogok gyakorlásának felfüggesztését* rendelte el, sőt a hivatalviselőkkel szemben a *hivatalvesztés* kiadását is előírta (188. §).

E cselekmények elbírálása mindkét törvény szerint a *rendes bűnvádi eljárás* körében történt, melynek megindítására azonban a törvényben meghatározott feltételek mellett is csak *záros határidőn belül* kerülhetett sor.

10. A választási bűncselekmények szabályozása terén egymással szoros kapcsolatban álló 1874. évi választójogi novella és a Btk. közös vonása, hogy az Irányi-féle törvényjavaslattól eltérően utalást sem tartalmaztak arra, hogy a bennük szabályozott választási vétségek a választási bíráskodás terén választási érvénytelenségi okká minősülnek. E hiány azzal magyarázható, hogy a novella a törvényhozás feladatává tette a választási bíráskodás anyagi (és eljárási) szabályainak megállapítását, aminek logikus következménye volt, hogy ilyen természetű rendelkezéseket nem vehetett fel. Ennek ellenére e törvénycikkek mint a választási vétségeket első ízben megfogalmazó jogszabályok így is nagy hatással voltak a választási bíráskodás anyagi jogi szabályainak kialakítására. Emellett a képviselőházi bíráló bizottságok e büntetőjogi tényállásokat *analógia* útján a gyakorlatban is alkalmazták.

⁴⁵ Az izgatás vitájával részletesen foglalkozik KOVÁCS 1968, 109–110. p. l.; vö. KOVÁCS 1981, 237–239. p. Megjegyzendő, hogy az izgatásnak a választójogi novellába, majd a Btk.-ba való fölvételére közvetlen hatást gyakorolhattak a polgárosított Határőrvidéken – különösen *Pancsován* (Torontál vm.) – 1873–1874-ben megjelent képviselő-választások. L. RUSZOLY JÓZSEF: *Országgyűlési képviselő-választások Magyarországon. 1869–1874.* Kézirat. Ötödik nyomtatás, Szeged, 2011. október 5.; 97–98., 325–329., 330–335., 341–374. p.; különösen: 354–374. p.

JÓZSEF RUSZOLY

DIE KODIFIKATION DES WAHLVERGEHEN IN UNGARN
1872–1880

(Zusammenfassung)

Dogmatische Grundlagen: Die Wahlprüfung und das Wahlstrafrecht

Fast allgemein ist in dem Gesetzesrecht und in der Literatur die Auffassung, die den Wahlungültigkeitsgrund in dem im Laufe der Wahlhandlung begangenen Wahlvergehen zu erkennen glaubt. Diese Meinung ist in zwei Formen zum Ausdruck gekommen: der starreren Auffassung gemäß (nämlich der alten *deutschen*) kann die Gültigkeit der Wahl durch jene Beeinflussung, die keine strafbare Handlung darstellt, gar nicht beeinträchtigt werden, während nach der biegsameren *englischen* Auffassung neben den strafbaren *corrupt practices* auch einige *nicht-verbrechensmässigen* Tatbestände – die sogenannten *illegal practices* – als Ungültigkeitsgründe anzusehen sind.

Das positive Recht der ungarischen Wahlgerichtsbarkeit [Wahlprüfung] hat auch – nach dem englischen Vorbild – zwischen dem Ungültigkeitsgrund und dem Wahlvergehen einen prinzipiellen Zusammenhang zustande gebracht, obgleich im Laufe der geschichtlichen Entwicklung auch der Gesetzgeber mehrfach selbst festgestellt hatte, dass die Ungültigkeit der Wahl wegen eines *Ungültigkeitsgrundes* und keinesfalls eines begangenen *Wahlvergehens als solches* eintritt, auch, wenn sie tatbestandsmässig übereinstimmen. Es ist [...] festzustellen, dass auch der [...] G. A. XXVI.: 1925 die Ungültigkeit der Wahl als eine *sekundäre Folge* des Wahlvergehens als solches betrachtet, da der § 100 Ziff. 2 und 3 für weitere Tatbestandsmomente der Handlungen, die die freie Ausübung des Wahlrechtes behindern oder den Wähler beeinflussen, das Verlangen aussprechen, dass diese durch das Wahlrechtsgesetz oder durch das Strafgesetzbuch als *Verbrechen* oder *Vergehen* erklärt werden sollen. Die praktisch ungünstige Folge dieser falschen Auffassung ist es, dass sie dem im Strafrecht zur Geltung kommenden Prinzip „*nullum crimen sine lege*“ zufolge der Auferlegung einer Ungültigkeitssanktion ebenso im Wege steht, wie es in dem Strafrecht der Fall ist. Andererseits aber finden die vorteilhaften Prinzipien des *Strafverfahrens* – wie z. B. die *Offizialität* der Ungültigkeitsverfolgung – in der ungarischen Wahlgerichtsbarkeit [Wahlprüfung] gar keine Anwendung. Die richtige Auffassung also – nach welcher die Ungültigkeit der Wahl nicht durch das Wahlverbrechen, sondern durch den Ungültigkeitsgrund herbeigeführt wird, – eine Auffassung, der in den Reichstagsverhandlungen [vom ausgehenden 19. Jahrhundert] die Abgeordneten Teleszky, Issekutz und Pulszky, in der Literatur aber Polner und Goltner Ausdruck gegeben haben – konnte in dem ungarischen positiven Recht nicht zur Geltung kommen. (*Dénes Goltner, 1937*)

Inhalt

1. Über den verfassungsrechtlichen und den strafrechtlichen Schutz der Freiheit der Abgeordnetenwahlen. 2. Die Frage der gesetzlichen Regelung der Wahlmißbräuche unter den Legislaturperioden von 1861 und 1865–1868. 3. Die Frage des fehlenden Wahlstrafrechts in den Verhandlungen der ersten Fassung der Wahlrechtsnovelle im Abgeordnetenhaus am Ende der Legislaturperiode 1869–1872. 4. Die Gesetzesvorlage des

Oppositionsführers Dániel Irányi „über die Bestrafung der Wahlmißbräuche“ nach französischen Muster (*Code penal electoral*, 1852) vom März 1872. 5. Das Wahlstrafrecht in den Debatten der Wahlrechtsnovelle (GA XXXIII v. J. 1874) aus der Feder des Kodifikators Károly Csemegi. 6. Die Frage des Tatbestands der Anreizung (izgatás). 7. Die Frage der Tatbestände der Wahlkorruption (Wahlbestechung, „Speisung und Tränkung“). 8. Das Kapitel VIII (*Über die Vergehen gegen das Wahlrecht der Staatsbürger*) des Strafgesetzbuches (GA V v. J. 1878; Csemegi-Kodex). 9. Die Wahlbestechung und die Anreizung in der Debatte des Strafgesetzbuches. 10. Über den Einfluß des Wahlstrafrechts auf das materielle Wahlprüfungsrecht.